

Átjárások Turczy István:
áthalások
Palatinus, Bp., 2007.

„Az ember különféle szerszámai között kétségkívül a könyv a legbámulatraméltóbb. A többi mind testének a meghosszabbítása. A mikroszkóp, a távcső a látásé, a telefon a hangé, aztán itt van az eke és a kard, ami az emberi kar meghosszabbítása. Ám a könyv egészen más: a könyv az emlékezet és a képzelet meghosszabbítása.” Turczy István *áthalások* című kötetét olvasva jutottak eszembe Borges szavai, mert e könyv lapjain a költői képzelet játéka és az emlékezés gesztusa úgy elegyedik verssé, hogy valóban meggyőző a mottóul választott höldeklini mondat helyénvalóságáról: a költészet nincs egyedül. Ez igaz Turczy István kötetére is, főleg annak tükrében, amire vállalkozott. Az *áthalások* ötven huszadik századi magyar költőt idéz meg: ma is népszerűeket, s olyanokat is, kiknek ritkán olvassuk verseit. Az ötvenéves költő játékaként is felfogható e vállalkozás, egyfajta születésnapi „meglepem magam-magam” szándék is kiolvasható e kötetszerkesztő elvből, hiszen nem csupán megidézi a költő elődöket, hanem eljátszik egy-egy szavukkal, versfoszlányukkal, új verssé formálva azokat, s így a tudatos továbbgondolás gesztusa által szöve meg a maga versszövetét. Keleten még mindig él az a felfogás, amely szerint a könyv feladata nem az, hogy felfedje a dolgokat, csupán az, hogy segítségünkre legyen a felfedezésben. Ennek az igazságnak a felismerése teszi igazán izgalmassá az *áthalásokat*, hiszen egy-egy Turczy-vers ráirányítja figyelmünket egy másik költőre is, ily módon furcsa átjárásokat teremt a különféle alkotók és szövegeik között. Turczy István versélményeit saját hangján osztja meg velünk oly módon, hogy képes valódi érdeklődést ébreszteni az olvasóban a megidézett szerzők művei iránt, mert egyszerre tud értőn és érzően megszólalni. E kötet verseire jellemző valamiféle eredendő hajlékonyság, s megmutatkozik a költő azon törekvése, hogy maga is eszközzé legyen az emlékezet és a képzelet meghosszabbításában. „*Mi nehezebb: a súly vagy a hiány?* / Nem a múlt, hanem párja: az emlék. / Ég és föld között cérnagyökéren / lengő vissza-visszajáró vendég. // *Melyik világ igaz?* Amit terhéhez egy / más boltozaton viola ég selyme kötöz, / vagy bent a szemsós parazsában, / hol a gyertyaláng kedvére rögtönöz? (*Két gyertya – Beney Zsuzsa*) Ez a hangütés teszi verseit olyan olvasatokká, melyekben az olvasó-költő egyidejűleg megszólítottja és megszólítója egy-egy szerzőnek. Akik között vannak barátok és kötetek lapjairól megis-

mert „idegenek”, akik bár halottak, mégis társakká szegődnek írásaik által.

Az önazonosság érzésének, az egyéni és a kollektív identitásnak feltétele az emlékezet. Attól vagyunk önmagunk, hogy sajátunkként cipeljük magunkkal a múltunkat, azzal a bizonytalan érzéssel, hogy a jövő sokkal kevésbé valóságos, mégis nyomot kívánunk hagyni, miként nyomot hagytak/hagynak bennünk szellemi elődeink, mestereink. E könyv lapjain Turczy István felidézi azok vonásait, akik költőként szerepet kaptak szellemi életének alakulásában. Éppen ezért számadás is ez a kötet, s egyben emlékezés és emlékeztetés. Ezekben az írásokban a szellemi örökség, a tapintat és az önismeret egyszerre vezérel, korrigál és emlékeztet. Írása nem öncélú játék a szavakkal, hanem erőfeszítés, hogy a maga nyelvén szóljon értékekről, örökségről. Megtalálni mások alkotásaiban a súlyokat és felmutatni azokat az emlékezet révén, ha van kihívás az írásban, hát ez az. Kötetének erőssége éppen abban rejlik, hogy rá meri bízni magát olyan örökség-hagyókra, kiknek irodalomszemlélete, esztétikája, költészete nem „csak” meghatározó szerephez jut, hanem megtartó erővel is bír. „Egymásba múlnak. Árnyék stafétánk / közben a rossz váltás egyre több. / A világ, mióta közvetlenebbek / lettünk mestereinkhez, tűrhetőbb.” (*A véletlen áúrt történetei*). Turczy István a nyelvi nyitottság, a reflexivitás és önreflexivitás által képes kimozdítani e versszövegeket az elődök hagyatékából, így e tudatos irányítás révén tudja felmutatni saját hangszínét, gondolatiságának sajátos jegyeit. A kötet egyes verseit a prousti módon előhívott emlékek asszociációs láncolata uralja, amelynek csupán kiinduló pontja az emlékidézés. A kötet alkotásaiban az önreflexió sokkal nagyobb szerepet kap, az ember drámai létének felmutatását szolgálva költői eszközeivel. „*Mintha mi les, visszahajolna a voltba,* / és tiszta fejjel azt sem vehetjük zokon, / ha ami tegnap még lángolt, utóbb már / hűlő por egy száműzött csillagon.” (*Poezja dzisiaj*) Ez a felütés sejteti engedi, hogy az emlékező lélek belső útjának is tanúi lehetünk, így a költő olvasóként beavatva a másik igazába, képes felismerni a másiban is a drámai lényt.

Turczy István saját és elődök szavainak mélyére akar látni – , eljutni a megfigyelésnek és az írásnak arra a fokára, ahol a költő talán már remélheti, hogy a szavak nem vezetnek félre. Megfogadva Parancs János tanácsát, így versel: „Bármi is történik, nem történt végleges – / szoros textúrába szöve, ím, a túlélési terv. / A vers egyszerre emlékszik és emlék, / hiszen egymás nélkül semmit sem ér a nyelv.” (*Egymás nélkül semmit*)

Erős Kinga